
Beiaard en de universitaire lerarenopleiding

1 *Ter oriëntatie*

Vanaf het begin der zeventiger jaren kent de universitaire lerarenopleiding een ontwikkeling die men kan omschrijven in termen van groeiende professionalisering. Een aantal breed samengestelde, zeer deskundige Academische Raadscommissies (Culo 1971-73, Wulo 1975-77, Arculo 1977-heden¹) formuleerden een aantal adviezen en aanbevelingen m.b.t. de inhoud en organisatorische vormgeving van de onderwijskundige voorbereiding van a.s. leraren, de plaats van het onderzoek, de relatie met de niet-universitaire opleidingen, de nascholing, etc.

Het bindend element bij dit denkwerk en de rode draad die alle universitaire ontwikkelingen op deze punten verbond was de verantwoordelijkheid van de universiteit voor de wetenschappelijke vorming en beroepsopleiding van haar studenten – aanstaande leraren. Terugziend op de achter ons liggende periode kan men constateren dat dank zij de grote inzet van alle betrokkenen – waarbij ik zeker die universitaire bestuurders die hun rol in deze goed begrepen hebben niet uitsluit – erg veel bereikt is. Ik denk hierbij aan profilering enerzijds, onderlinge afstemming anderzijds van algemene onderwijskunde en vakdidactiek, het centraal stellen van de praktische vorming in de opleidingsmodellen zonder daarbij te vervallen in het aanleren van a-theoretische trucs en oefjes, de ontwikkeling van algemeen onderwijskundig en vakdidactisch onderzoek, het met vrucht werken aan dwarsverbindingen tussen vakwetenschap en het schoolvak. Kortom, tot voor kort dachten betrokkenen dat alle moeite en inspanningen niet tevergeefs waren geweest en dat eindelijk de universitaire lerarenopleiding op bevredigende wijze in de universitaire structuur verankerd was. Deze con-

solidatie kwam echter op losse schroeven te staan naarmate signalen van de departementale oerwoud-tamtam steeds duidelijker wezen op een aanstaand beleidsvoornemen om de universitaire lerarenopleiding af te schaffen. In juni 1982 stelde de voorzitter van de Academische Raad de Minister in kennis van de bezorgdheid van de Raad over de wijze waarop via geruchten bekendheid werd gegeven aan deze ingrijpende maatregel. Gevraagd werd om informatie op korte termijn over eventuele voornemens met betrekking tot de universitaire lerarenopleiding. Maanden verstreken waarin de geruchtenmachine volop doorwerkte, ambtenaren alsmat loslippiger werden en via departementale lekken meer en meer duidelijkheid ontstond over hoe Haagse kringen denken over wat op het punt van de universitaire lerarenopleiding bereikt is en hoe de toekomst er in deze uit moet zien. In februari 1983 verschijnt dan eindelijk de concept-beleidsnota Beiaard een – zoals het voorwoord zegt – geconsolideerd toekomstbeeld met betrekking tot de twee-fasenstructuur, voorwaardelijke financiering van onderzoek, universitair wetenschappelijk personeel en taakverdeling en concentratie.

Op verzoek van de redactie van *Pedagogische Studiën* bepaal ik me tot de passages gewijd aan de universitaire lerarenopleiding. Op dit moment (begin mei) is noch de definitieve nota noch de voor februari-maart jl. toegezegde aanvullende nota inzake de lerarenopleiding verschenen. Toch voorziet het tijdschema in indiening van de noodzakelijke wetsontwerpen ter wijziging van de Wet Wetenschappelijk Onderwijs vóór het einde van het kalenderjaar.

2 *Beiaard: het paardemiddel van Deetman*

Dit is de kernachtige omschrijving die het zeer lezenswaardig extra nummer van het *Tijdschrift voor Opleiding en Onderwijs* voor de concept-nota kiest. De ministeriële ondertekenaars stellen dat de uitvoering van het in de onlangs aangenomen Wet Twee-Fasenstruc-

tuur vastgelegde, overigens pas in 1986 operationeel wordende opleidingsmodel (2 maanden predoctoraal, 6 maanden postdoctoraal) grote problemen veroorzaakt. De volgende voorbeelden worden genoemd. De te verwachten afwijking tussen onderwijsvraag en opnemingscapaciteit van de arbeidsmarkt; de daarmee samenhangende problematische selectie; de taakverdeling en selectie bemoeilijkende confessionele signatuur van een aantal opleidingen en scholen; de stagnatie in de ontwikkeling van nieuwe eerste fase-opleidingen die de plaats moeten innemen van studierichtingen die zich vanouds op het leraarschap richtten; de in de Wet Twee-Fasenstructuur en Academisch Statuut vastgelegde twee maanden predoctorale lerarenopleiding die de inzetbaarheid op de arbeidsmarkt beperkt van doctrandi die geen leraar kunnen worden; de samenhang tussen opleidingsfaciliteiten van de universiteiten en de Nieuwe Lerarenopleidingen (NLO). Deze problemen – aldus de nota – vragen om een oplossing die rekening houdt met de drie hete hangijzers van locatie, selectie en capaciteitsbepaling. De laatste twee zijn te moeilijk om op korte termijn uit het vuur te halen.

De locatie-vraag echter wordt door de nota met verbijsterend gemak beantwoord: schaf de universitaire lerarenopleiding af en leg de eindverantwoordelijkheid voor de postdoctorale opleiding (van eerste graads leraren) en het verlenen van hun lesbevoegdheid bij de NLO (die nog nooit eerste graads leraren hebben opgeleid). Immers, de voorwaarden voor een op het beroep toegesneden opleiding van eerste graads leraren lopen in de universiteiten en hogescholen sterk uiteen en – zoals elke lezer zal begrijpen – is diversiteit de grootste zonde die men kan begaan in de ogen van de Haagse centrale regelkamer.

Bovendien zal opheffing van de universitaire lerarenopleiding en overbenging naar de NLO de kwaliteit en het doelmatig gebruik van voorzieningen bevorderen. Tot zover de nota.

Dit beleidsvoornemen is op massaal en verrassend eenstemmig verzet gestuit. In tegenstelling tot de nota – waarvan men de betoogtrant alleen maar beleefdheidshalve gedachtengang kan noemen – trachten de verdedigers van de universitaire lerarenopleiding *rationele* contra-argumenten aan te voeren. Deze laten zich kort als volgt samenvatten:

- Afschaffing van de universitaire lerarenopleiding biedt geen oplossing voor bovengenoemde departementale klachtenlijst. Sommige (confessionaaliteit, stagnatie, beperkte inzetbaarheid) raken kant noch wal. Andere (selectie, discrepantie vraag arbeidsmarkt – aanbod opleidingen) kunnen ook de NLO's niet oplossen.
- Universitaire lerarenopleidingen zijn niet zo slecht, en de NLO's niet zo goed, als het departement denkt. Waarom zou anders het niveau van docenten, programma's en examens der NLO volgens ministerieel voorschrift mede bewaakt moeten worden door het WO?
- Het is niet kwaliteit- en doelmatigheidsbevorderend om de universitaire lerarenopleiding als een Fremdkörper over te plaatsen naar instellingen die qua doelgroep (12-15 jarigen) en opleidingsmodel (integratie vak- en beroepscomponent) zo van het WO verschillen.
- Wat blijft er over van kwaliteit wanneer de bij het WO gebruikelijke wisselwerking tussen wetenschappelijke discipline (bv. wiskunde) en schoolvak (bv. schoolwiskunde) wordt verbroken? Hetzelfde geldt voor de voordelen van het samengaan van vakwetenschappelijke studie en voorbereiding op het leraarschap binnen één instelling.
- Het is een grove misgreep om het zich aan de universiteiten ontwikkelend, praktisch nabij vakdidactisch en algemeen onderwijskundig onderzoek onmogelijk te maken. De gevolgen voor onderzoeksthema's als vakinhoudelijke vernieuwing, didactisch handelen, docentenproblematiek, opleidingsmodellen, etc. kan men alleen als kwaliteitverlagend kwalificeren.
- Welk kwaliteitsargument noodzaakt Nederland zich te isoleren van de internationale ontwikkeling naar locatie van de eerste graads lerarenopleiding bij de universiteit? Korthedshalve moet ik mij beperken tot de belangrijkste contra-argumenten die zijn aangevoerd en ga ik voorbij aan andere bezwaren zoals de bestuurlijke onwijsheid om de door het parlement onlangs aangenomen en in september 1982 ingevoerde twee-fasenstructuur binnen een half jaar weer op losse schroeven te zetten, een handelwijze die het vertrouwen in de wetgever alleen maar kan ondermijnen. Ook ga ik voorbij aan de problemen die deze

ondoordachte overheveling schept voor de NLO, instituten die zich voorbereiden op de voor hen veel wezenlijker taak van het opleiden van leraren voor de leergebieden waar het voortgezet basisonderwijs om vraagt. Na het bovenstaande zal mijn slotsom echter duidelijk zijn.

3 *Conclusie: een destructieve onderwijspolitiek*

De bemoeienis van de staat met onderwijs dateert vanaf het eind van de 18e, begin 19e eeuw. De nationale overheid heeft op dit punt terecht altijd grote terughoudendheid betracht. Het door katholieken verdedigde subsidiariteitsprincipe, de door protestanten bepleite souvereiniteit in eigen kring, het liberale beginsel van primaat van particulier initiatief, laten zich vertalen als afwijzing van staatspedagogiek: de staat kan en mag niet schoolmeesteren. Dit voor de Nederlandse onderwijsgeschiedenis zo typerende gedachtengoed verzet zich volstrekt niet tegen wat Idenburg reeds in 1970 noemde een constructieve onderwijspolitiek, het vanuit een onderwijskundige visie in samenspraak met betrokkenen trekken van lijnen naar de toekomst en doorvoeren van een weldoordachte strategie. De Beiaard-voorstellen met betrekking tot de universitaire lerarenopleiding worden niet gemotiveerd vanuit enige onderwijskundige visie, van overleg met betrokkenen is geen sprake (zelfs de Academische Raad is niet om advies gevraagd), de voorstellen zijn noch qua inhoud, noch qua vormgeving doordacht. Ze verdienen derhalve de kwalificatie *destructief*. Wat Idenburg in 1970 vreesde werd in 1983 waarheid: 'De fictie van de alleenbeslissende minister functioneert vaak als een scherm, waarachter ambtelijk handelen schuil gaat' (1970, p. 13). Deze Bei-

aard-voorstellen zijn het zoveelste bewijs van het drijven van de Haagse bureaucratie in de richting van één Universitas Neerlandica, met het hoofdkantoor in Den Haag en ondergeschikte filialen in de respectieve universiteitssteden.

Niemand onderschat de problemen van bezuiniging, werkgelegenheid, taakverdeling e.d. Iedereen waardeert het streven naar afstemming WO-HBO in het algemeen, meer samenwerking tussen de diverse soorten lerarenopleidingen in het bijzonder. Onverteerbaar is echter dat de Beiaard-voorstellen inzake de universitaire lerarenopleiding uitgaan van onbewezen, niet te bewijzen vooroordelen en via de meest kromme argumentatie uitkomen bij conclusies die al van tevoren vaststonden. In een tijd waarin zoveel afhangt van samenspel tussen departement en wetenschappelijk onderwijs is het ook voor het departement van het grootste belang dit rare ros Beiaard weer spoedig op stal te zetten.

J. H. G. I. Giesbers

Noot

1. Culo: Commissie Universitaire Lerarenopleiding; Wulo: Werkgroep Universitaire Lerarenopleiding; Arculo: Academische Raad Commissie Universitaire Lerarenopleiding

Literatuur

- Het paardemiddel van Deetman*. Extra nummer van het Tijdschrift voor Opleiding en Onderwijs, april 1983.
- Idenburg, Ph., Naar een constructieve onderwijspolitiek. *Pedagogische Studiën*, 1970, 47, 1-18.

Manuscript aanvaard 12-5-'83